

Cum era, pe vremuri, la noi în Bucovina.

(1848).

..... Nu-i mult de atunci: vor fi vr'o șasezeci de ani. Și acum mai aflu încă bătrini de aceia care au văzut, cu ochii lor, acele vremuri de grea cumpănă prin care a trecut mult încercata noastră țară. Dar tinerii — oameni noi pe acest pământ vechiu — nici nu visează de suferințele strămoșilor noștri, căci prea ușoară e viața de acuma și prea sint multe ale ei momenele.

Era pe vremea cind nu se'ncuibaseră atitea mode nici sărăcie strașnică; cind țăranul era iobag ca și acuma, și totuși nu apuca calea grea a pribegiei spre America; nici despre deputați democrați sau naționaliști nu se vorbea, care, de drag ce li-i poporul, îl restiguesc; ei erau deputați țărani — care învățaseră buchile dela dascălii ambulanti ce pribegeau pe la rezeși din casă în casă — și totuși au desrădicat boerescul, iar în sfatul împărătesc dela Kremsier, au vorbit cu atita dragoste și căldură despre durerile țărânimii împilate, incit toate gazetele nemțești și „*Bucovina*“ fraților Hurmazachi scrieau că «deputații țărani din Bucovina își cunosc chemarea.» — Nici poșta îndăminoasă ca acuma nu se pomenea, nici drumuri de fier, care să aducă strainii în țara noastră; dacă aveai de trimis vești la prieteni din țări străine, le trimeteai prin curieri sau ștafete. Acestea erau niște căruțe cu două roți înalte, trase de cai iuți și pietroși, care țineau lungă vreme la drum. În căruță, deasupra lăzii cu răvașe, ședea curierul, pe pieptul căruia atârna arciș o goarnă cu canafi și găitane negre-galbene, care sint colorile împărăției. Alătura de curier ghemuit într'un colț, îi ținea tovarășe un soldat înarmat până'n dinți, care era pus spre paza scrisorilor și a banilor, căci era mare primejdie să treci pe acele vremi prin codri și zăvoae pustii. Căii porneau la goană pe drumul de țară plin de hirtopi, iar curierul sufla în goarnă, ca să se ferească oamenii, și cu toate aceste se'ntimpla să fie zdrobiți călătorii ce nu se dădeau repede în lături. Cale de o poșta, adecă cît putea alerga o ștafetă până să obosească caii, se afla o stație. La stația poștei era han pentru călători, grajdiuri pentru cai proaspeți și locuința postașului. Aici dehămau caii cei vlaguiți și luau alți olăcari, împărțeau și luau scrisori și imbucau ceva pentru drumul cel lung. În Suceava era poștărită Popovicioaia, o văduvă bogată și frumoasă, care avea poșta lingă biserica unită, două hanuri alătura și grajdiuri pentru vr'o treizeci de cai, frumoși și grași cum e linul.

Birjari cu trăsurile arcuite nu se aflau în Suceava, tot așa în toată țara Cordonului; de plecai undeva la drum pe vremea mai lungă, năimiai un Jidov prăpădit—căci ei singuri erau cărăuși—cu o haraba hîrbuită, trasă de doi cai slabi prin care trecea vîntul, și acoperită cu o covergă veche, afumată. În coșul harabalei puneai fin sau paie, ca să nu te scuture așa de tare „rădvanul“, te rugai lui Dumnezeu să vii înapoi cu ciolanele întregi și haide băete, căci bun e Domnul și meșter dracul.

Dar să fi avut graba cea mai mare, trebuiai să te supui toanelor cărăușului tău, căci îndată ce însera și-l prindea sabelul pe cale, să-l fi tăiat pe jupin și nu se mișca din loc. Dumnezeualui se oprea într'un sat sau la vr'un han jidovesc din cîmp, își făcea rugăciunile de seară și apoi se culca; iar ție nu-ți rămînea alta, decît să înjuri toți patriarhii și bătrîni poporului lui Israel. Începînd cu Avram și sfîrșind cu rabinul dela Sadagura.

Orașul Suceava nu era așa tîsosit de Jidovi ca acuma, căci pînă la anul 1848 n'aveau drepturi ca ceilalți supuși ai împărăției. Ei locuiau separați de ceilalți țigoveți, în cartierul lor numit «*Ghetto*», unde mișunau ca viermii. La serbători îmbrăcau bărbații caftane lungi, iarmurcă de mătăasă și pălărie de catifea, iar în picioare pantaloni strîmți pînă la genunchi și colțuni albi. Fetele purtau cordele cusute cu fir de aur și argint, cațaveică cu blană, iar pe cap, dela tîmple'n sus, aveau niște coarne de argint groase de un deget și lungi de o șchioapă; grosimea și lungimea atirna dela avuția fiecăreia. Astfel îmbrăcați ieșeau în Sabbath sau în zile de serbători la primblare pe stradă. Semnele pînă unde aveau dreptul să se primble, erau sirme de acurmezisul străzii, adecă un fel de barieră. Și acuma se mai văd în Suceava scîmbele acele, și anume pe ulițele ce duc spre satul Bosanci, mahalana Armenilor, mănăstirea armenească Zarnca și gara Ițcani.

Partea țîrgului despre asfințit și miezul nopții era cartierul Armenilor, pacinici, care aveau case cu cerdac dinainte și fete oacheșe și frumoase; ei erau negustori chiaburi și isteți, mai ales băcani cu prăvălii în vatra țîrgului. Unii țineau și hanuri, precum și cofetării întocmite după gustul vremilor acele, unde vindeau înghețată, șerbeturi și plăcinte turcești, rahat, alviță, dulceață și alte bunătăți. Ei singuri mai păstrasera vechiul port al ișlicelor, mari cit o hanită, de aveau ce face haz țigoveții romîni; se'mbrăcau cu giubea și antereu și încălțau tîrlici pe picioare, iar Armencele mai țineau în modă neîndămînosul crinodin, ce'nfoia rochia ca o turlă de biserică. Pacat că această nație de oameni, cu care se'nvoiau Romîni atît de bine, s'a stîns încetul pe'ncetul, așa că acuma se află numai vr'o cincisprezece familii în vechiul lor cartier; mulți au sărăcit și pribegit din pricina vestitelor incendii ce au pustiit «țîrgul» armenesc din Suceava în mai multe rînduri.

Romîni erau breslași, bogați și ei, cu locuința în vatra țîrgului, nu ca acuma în mahalale și suburbii. Portul lor era ase-

mine cu cel al Armenilor, afară de işlice. În mahalaua Cutului, de lângă Areni, ei lucrau pământul și erau jobagi ca și țărani. De-o parte, cam pe lângă biserica vechei mitropolii unde se păstrează moaștele Sfântului Ion celui Nou dela Suceava, erau împărășiate și vr'o douăzeci de *fumuri* țigănești, în care trăiau fierarii și lăntarii tirgului. Nemți erau puțini și mai toți funcționari.

Paza tirgului era incredințată desetnicilor (polițiștilor) înarmați cu săbii și sulii, iar la țară țineau ordine în public vatamanii (jandarmi călări). Pentru ținutul Sucevei se alegeau numai doi vatamani: pe la anul 1848 erau rinduiți feroșii Budean și Rot, care era Neamț; aceștia cutrierau călări, zi și noapte, prin toată împrejurimea Sucevei, ca să pedepsească cu bătaie pe clacășii ce nu ieșeau la robotă și să bage hoții în fiere. Purtau la oblic două pistoale grele ferecate în alămuri galbene, la sold aveau sabie și-n spate pușcă lungă cu cremene. Dimpreună cu mandatarii, care erau notarii de la sate, băteau pe țărani la scară cu harapnice de piele, încit sfășeau bucăți de carne de pe trup și veneau cîinii să lingă singele de sub scară.

În Suceava oamenii trăiau în pace și se'nvoiau bine între olaltă; dar în anul 1847 nu se făcuse pîne în țara întreagă și de aceea era mare groază de foamete. În anul următor dădu o secetă cumplită, de secară toate izvoarele și fîntinile, pană și cea dela Areni, dimpreună cu șipotul orașului a cărui apă vine pe sub pământ tocmai de pe dealul Tătărașilor. Mai rămăsese numai fîntina din ograda mănăstirii Zamca, cu apă destulă și rece cum nu aflî pe toate meleagurile acele. Pe cer se iviră semne: stele cu coadă și pinze de foc ce fluturau noaptea dinspre asfințit. Zodierii și vracii, care totdeauna au înfricoșat lumea cu porogăniile lor, ziceau că au să vie peste țara multe plăgi: lăcuste, foamete, boale și la urmă chiar resboi. De astă dată li s-a implinit proorocia.

Deodată cu vînturile cele calde, ce băteau din jos, veniră roiuri mari de lăcuste. În ziua cînd s-au ivit, era o arșiță grozavă, de nu puteai merge desculț pe drum, căci te friga colbul. Iată însă că fără de veste se întunecă soarele deabinele, iar oamenii auziau prin văzduh pîrîiri ca de trestie uscată cînd o calci cu piciorul: pe sus treceau nourî grei de lăcuste înspre văile Siretelui, Prutului și ale Nistrului, unde au ros alături cu pământul cele din urmă rămășițe de holde. Pe țărinele Sucevei nu s'au lăsat, căci sburau prea sus, numai cele obosite de'ndelungata cale peste țări și ape, căzură la pământ. Oamenii le luau în mînă, privindu-le cu mirare, căci pe aripele lor aveau niște semne ciudate. Toți ziceau că-s slove; unii, mai fricoși și biseri-coși, credeau că sînt slove trimise din cer ca să se pocăiască oamenii; alții iară, care auzeau și toaca'n cer, socoteau că-i o scrisoare dela vr'un neam de oameni, căci ziceau ei: pe podul pământului sînt multe feluri de nații și limbi, și anume, în toată lumea sînt șaptezeci și șapte și jumătate de nații: șaptezeci și șapte sînt nații întregi ca și noi, iar jumătate de nație sînt Ți-

ganii. De aceea oamenii căutau cărturari bătrini să le deslege slovele acele; și cine era mai iscusit carturar în Suceava, decît Serafim Cărășel, diacul dela biserica Sfintului Nicolai, care, «știa limbă» și ținea gazetă? Umblase lumea în lungiș și-n curmeziș, cînd fusese douăzeci de ani cătană la împăratul; a fost cu Napoleon împărat în țara Moscalului și a Prasilui, apoi se bătut în oastea împăratului nemțesc dela Beciu cu Franțujii, ba fusese chiar și în Paris. Dar Serafim era un pezevenchiu și jumătate, care știa să scape din incurcă, spunînd că nu-i biné de cercetat voința lui Dumnezeu și că el se teme să nu-l trăsnească din senin, dacă va deslega slovele cele ciudate.

Din pricina secetei—cîci nu plouase de lungă vreme—și a lăcustelor, isbucni o foamete cumplită. Mai ales în nordul Bucovinei oamenii mînceau acum de luni întregi mămăligă cu jir măcinat și amestecată cu rugumătură de fereștrău. De băut beau apă fiartă cu ciocani de păpușoi. Zile întregi rătăceau pe cîmpi după macriș și prin păduri după jir. Mai tîrziu, cînd bîntuia resboiul între Unguri și împăratul, se urcase prețul bucatelor grozav de mult, și era și lipsă de bani, căci „toți banii de aur și de argint erau trimiși în țara Talianului și la Unguri” cum ziceau bătrînii. Nici bani mărunți nu erau în țară. Pe atunci umblau niște bancnote de hîrtie în preț de un franc, care se chemau un «leu șain». Spre a se ajuta la nevoia lor, oamenii rupeau o astfel de hîrtie în patru părți și o pătriță se chema *griună*: cele ungurești erau roșii, iar cele împărătești negre.

Pe lîngă toate aceste nenorociri mai veni și holera să nîmicească ce a mai rămas pe urma foametei. Cumplita boală izbucni mai întăi în Galiția, de unde se răspîndi cu iuțeala fulgerului și în Bucovina. Vinturile cele calde duceau germeii bolii prin toate colțurile țării. Dar mai aprig bîntuia în Suceava, unde muria tot al doilea om, pînă și copiii. Cioclii umblau prin oraș cu căruțele lor negre, dela casă la casă, și întrebau ori de nu sint bolnavi sau morți în familie, ca să fie îndepărtați din mijlocul celor sănătoși.

Spre a nu se molipsi, se afumau oamenii cu băligari de vită și ierburi uscate, iar dinaintea ușii se afla un hîrgău cu apă, peste care trebuia să treacă fiecare, cînd intra în casă. Se iscă atunci credința că holera e o femeie cu părul despletit, frumoasă dar palidă la față, care umblă pe hotare și se arată străjerilor noaptea. Dacă o primești și-i dai de mîncare, apoi nu se atînge de căsenii tăi; iar dacă o alungi, trebuie numai decît să-ți moară cineva. Iată însă că atunci se rătăci prin tirgul Sucevei—Dumnezeu știe de unde—un bătrîn voinic și roșcovan la față, ce colinda din casă în casă și învăța lumea să fiarbă spini albaștri de holeră și să bea fiertura, ca să scape de boală. Oamenii îl țineau de Sfint și nu-i ieșea nime din cuvîntul lui. Cu apropierea toamnei, se schimbă boala și nu era așa de primejdioasă: rar unde se auzea că a picat cineva. Iarna apoi puse capăt acestei plăgi care secerase așa de crud în rîndurile omenirii.

Dela o vreme se svonea prin oraș că în țara franțuzească, și pe la Viena, e prăpădenie, se surpă temelile drepturilor boerști, că „dobitocul” de țaran cere și el să fie om, că se pusti-esc și ard moșiile domnilor și curgo sînge... Sucevenii se strîngeau cîrduri pe drumuri, vorbeau, șopteau și clătinau din cap. Tot la zece zile venea ștafeta cu gazete dela Beci și Cernăuți, cu foi volante și lexicoane întregi, în care li se tîlmăcea pe înțelesul tuturor ce-i aceea «constituție, parlament, deputați» și alte bazaconii, despre care nu auzise neam de neamul lor. -- Și în Bucovina erau nemulțămîți țaranii, căci multe din jalbele trimise la împărăție, prin deputații țărani, n'au fost ascultate. -- Se mai povestea iarăși că în munții huțăneshi se ridicase «craiul» Cobiliță cu Huțanii săi, pustiind și arzînd moșiile domnilor. Că ar fi ținut la Vijoita o adunare numeroasă de Huțani, că scoatea vornicii din vornicie și punea alții în loc, lua bir cite o dimerle de porumb și douăzeci de creștari de om, și precum că s-ar fi încunjurat cu o gardă de Huțani tineri, înarmați cu cio-mege și sulii. Ba ce-i mai mult, că ajută pe Unguri pe sub mî-nă împotriva împăratului, care trimese oaste să rascolească munții huțăneshi și să-i spînzure pe buntujnicii de Huțani. Chiar colonia ungurească Hadicfalva de lingă Suceava se resculase, așa că groaza de năvala țaranilor în oraș creștea pe zi ce merge. Mai ales Jidovii se boceau pe străzi, își strîngeau catrafusele ca să plece, dar tot pe loc rămîneau.

Pretutîndeni era clocot și fierbere mare, și toată lumea aștepta să se surpe temelile lumii celei vechi și să resară alta nouă. În Moldova, la Iași, se ridicară boerii cei tineri contra stăpînirii, dar fără folos, căci mulți au fost prinși, iar alții trimiși în surgun. În Bucovina se dăduse poruncă pe la toate cerdacurile din țara, ca să se lase granița deschisă pentru toți boerii fugari din Moldova. Necontentit soseau, în Suceava peste granița, bejenari în chervane grele brașoveneshi, ferecate cu lanțuri și încunjurate de feciori cîlări și înarmați până'n dinți. Stăteau o zi două în Suceava; se'nchinau la moaștele Sfințului Ioan, se'n-grijeau cu de ale gurii, și apoi carele greoaie plecau scîrțîind spre Cernăuți, unde casele marelui vornic Doxachi Hurmuzachi i-i găzduia mai pe toți boierii fără țară. Acolo petreceau Vasile Alexandri cu fratele său Iancu, Aron Pumnul, George Bariț, Costache Negri dimpreună cu două surori ale sale, care erau călugărițe, Cogălniceanu, principele Moruzi, ș. a. După cum ne povestește Iraclie Porumbescu, surguniții petreceau foarte bine în Cernăuți, numai în banchete și petreceri, de s-au fost spăriat Cernăutenii de galantomia boerilor valahi.

Alte dăți mergeau în cete prin grădina publică, cuprinși pe după cap, cîntînd *Marseillaise*, de se uitau trecătorii cu gurile căscate după dinșii.

Pentru că era puțină oaste în țară și n'avea cine să ție ordine în publicul ce părea foarte agitat, se formară garde naționale prin toate orașele. În ziua cînd se răspîndi vestea că și

Suceava are voie să-și facă o gardă națională de cetățeni, cînd pe ulițele tirgului un crainic însoțit de un dobaș și un gornist, ce poșteau lumea să intre în gardă. Cetățenii lasară teșghelele, calupul și acul, și alergară de bună voie în rindurile gardiștilor. Mai ales erau mulți Romîni și Armeni tineri, care stăteau alături cu bărboșii staroști de isnafuri sau bresle. Căpitanul întregii garde era berariul jidov Fischhoffer, scurt și gros cît o bute. Garda era împărțită în două părți: o parte se de-prindea în meșteșugul armelor pe imășul Mirăuților, sub conducerea lui Fischhoffer, cealaltă în tirgul vitelor de lingă Areni, sub ascultarea lui Serafim Cărășel, diacul dela biserica sf. Nicolai. Uniforma gardiștilor era: pantaloni surii de dril, tunică albastră cu parole roșii, adecă colorile țării; pe cap purtau o pălărie mare calabreză cu un fionc roș-albastru, cu pănăș și numărul companiei. Cei mai mulți aveau săbii și suliți și numai foarte puțini se procopsiră și cu cite o pușcă ruginită, sau cu o păreche de pistoale vechi. Pe dealul Tătărășilor se uneau amîndouă companiile și făceau «manevre». La început îi muștruluia Fischhoffer pe toți gardiștii, dar mai pe urmă nu voră să asculte de Jidov, care nici nu se pricepea la comanda, și de aceea-l aleseră toți într'un glas pe Serafim Cărășel căpitan, care cunoștea meșteșugul armelor în fel și formă. Indată cum veni diacul la cîrmă, puse numai decit pe gardiști să meargă în pas alergător, spre nazul tuturoră, căci fostul căpitan, gras cum era, de-i atirna bîrba peste guler, rămînea totdeauna în urmă gîfiind. Noaptea patruiau pe stradele din vatra tirgului și pe la margini, dară de cele mai multe ori se 'nfundau în vr'o crișmă «la șapte draci» și «la Craiul negru», unde cinsteau vin de contrabandă adus din Moldova și ascultau palavrele lui Serafim Cărășel, care, după cum zicea el, numai în peatră seacă n'a fost.

Viața în Suceava era foarte neliniștită, mai ales în zile de tirg. Joiă și Dumineca. Pe piață la «Bărbunc»^{*)}, se auzea muzica cîntînd, iar lumea năvălea ca la comedie într'acolo. În mijlocul pieții sta la o masă ofițerul Bărbuncului, c'o condică lingă dînsul și o ladită cu bani, iar jos se afla o ladă mare cu chipie ostășești. Prin prejur juca o rotă, din cei mai frumoși și mai voinici soldați, minunate jocuri de pria țării străine și laudau viața din tabără; nici vivandiere frumoase nu lipseau, care inchinau cu plosca plină de vin la toți volintirii recrutați și se sărutau cu dîșii. Lumea se ferea de Bărbunc ca de foc, dar totuși erau unii ce cădeau în căpcană, căci inimă de peatră să fi avut și tot nu te-ai fi stăpînit, cînd vedeai cum cătanele luau la joc cele mai frumoase fete din împrejurime, ca să atragă feciori. Iar mulți dintr'aceștia aveau drăguțe, și nu puteau suferi ca ele să joace cu cătanele cele străine, de aceea se prindeau și ei în joc lingă dinsele. Jucai un joc, două, apoi doi căprari cît bradul te duceau de subsuori cu vorbe dulci la o vivandieră ce te

*) Bărbunc=Werbung=recrutare.

cinstea din ploscă și-ți dădea buzele ei subțiri și roșii. Ofițerul îți puneă pe dinapoi ceapca 'n cap, și erai de acuma catană vrînd nevrînd. Inșă scumpă era pe atunci sărutarea unei guri frumoase, căci doisprezece ani trebuiai să porți ranița împărătească în spate tocmai prin fundul lumii, pe la Beci și 'n Lombardia. De aceea volintirii erau bocii de neamurile și drăguțele lor ca și morții. In vremea asta, vestita bandă a lui Grigore Țiganul zicea să-ți rupă inima, iar feciorii după ce erau jurați sub steagul cel mare ce flutura in' mijlocul pieții, se cuprindeau de după cap și cîntau din gură, însoțiți de plînsul nevestelor și drăguțelor :

Vină mîndră pân' la cruce
Să vezi Neamțul cum ne duce,
Că ne duce ca pe boi
Și ne tunde ca pe oi
Ne țipă păru 'n gunoi ;
Vai, seracii, vai de noi...

Aveau tot dreptul bieții să se vaiere, căci greu era cătănia pe vremile acele, și cea mai mică groșeală o pedepseau Nemții cu stroiul. Pedepsa asta crudă se aplica în modul următor : pe toloacă sau într'o ogradă, se așezau ostașii, cincizeci sau o sută la număr, în șiraguri formînd o uliță strîmtă. Dinaintea lor țineau cu stînga pușca, iar în dreapta avea fiecare cite o nuia de loză. Cel ce avea să treacă prin stroiu, își desbrăca trupul de sus pân' la briu, și pășea de la un capăt la altul al uliței, ca să aibă cînd să-l croască fiecare soldat cu nuiaua peste spatele goale. Dacă cel pedepsit pășea dintr'un capăt, atunci în partea opusă bătea un tambur doba, ca să nu se audă strigătele de durere ale osînditului ; tot astfel bătea doba alt dobaș, cînd se 'ntorcea înapoi.

Drumul încolo și înapoi se numea o „*ulită*”. Cătanele mai bătrîne, care nu erau așa de haine la inimă ca tinerii, rupeau nuiaua de se ținea numai în coajă și în locul rupt puneau polica-rul de la mîna dreaptă, așa că varga se'ndoea tare cînd loveau, însă nu-l durea pe cel bătut mai de loc. După ce făcea osînditul ulițele hotărîte, i se puneă pe spate o prostire înmuiață în slatină, ca să scoată „focul” dintrînsul și să nu leșine sau să peardă singe prea mult.

In mijlocul gălăgiei iscate din pricina Bărbuncului se oprea cite-o ștafetă cu caii plini de spume, ce aducea vești din împărăție și de pe cîmpul de resboi din Italia. Se adăverise înfine vestea că și Craiul*) se ridicase împotriva împăratului cu oaste, că în țara ungurească e resmeriță strașnică, împăratul e dovedit și Ungurul vra să intre în țară.

Urmarea a fost, că se desrădicară gardele naționale și se confiscară toate armele, căci peste întreaga țară s'a fost decretat starea de asediu. Era oprit chiar de vindut seceri, to-

*) Țăranii bucovineni îl numeau pe Kossuth numai crai.

poare și furci, iar oamenii n'aveau voie nici măcar să poarte cuțite lungi de vânătoare pentru spintecat cerbii. De la zece ceasuri seara trebuiau să fie toate ușile închise și lumina în casă stinsă; pe uliți umblau patrurile de cătane, care împrăstiau orice strinsură de oameni, chiar ziua în ameaza mare. Petrecerile aveau să dureze numai până la miezul nopții, și atuncea încă în prezența mai multor vătăjei. Pașapoartele bejenarilor ce treceau granița în Cordon erau foarte minuțios revizuite. Țăranii care aveau trăsura trebuiau să meargă la Voșpont*) și să ducă merinde cătanelor. Cei ce se codeau, căpătau cătane jecuti (executori) în casă, până erau silți să plece cu carul. Carele aceste erau greoașe și aveau două proțapuri: cind se apropia dușmanul, oamenii dejugau boii și-i puneau la proțapul dindărapt, căci din pricina drumului rău nu era chip să utorci carul.

Ca din senin, se răspîndi într'o bună dimineață vestea că oastea împărătească se bate cu „Craiul” lângă granița Bucovinei dinspre Ardeal, ba ce-i mai mult, că colonelul Urban ar fi fost bătut și că Ungurii au intrat pe pământul Bucovinei și au ajuns până la Podul verde de la Dorna. O spaimă nemaipomenită îi cuprinse pe cei de la sate; cei mai mulți îngropară averile în zemnice făcute în pământ și ascuseră banii sub cărămizile vetrei, apoi alergară cu puținul avut ce-l puteau duce, spre munți.

Sucevenii stăteau zi și noapte pe ruinele cetății, fumau și povesteau, ca oamenii ce n'au de lucru cind se 'ntimplă ceva strașnic, ci filcuesc în fel și chip orice întimplare sau veste cit de neînsemnată. De pe cetate se auzea noaptea, cind bătea vîntul dinspre munți, cum bubuie tunurile lângă Prundul Bărgăuului și Poiana Stampei; iar cel ce avea ochi buni, zărea cum se deschide cerul uneori, ca tăiat de o sirmă de foc. Din oraș plecau noaptea boerii și neguțitorii cei bogați, încărcînd scumpețurile lor pe care brașovenesți, ferecate cu lanțuri, și apucau calea spre țara Moscalului unde era liniște, lăsînd acasă numai slugile și odăile pustii. Săracii, care n'aveau ce pierde, rămaseră să-și apere pământul, care la moarte avea și așa să li astupe gura cea flămîndă.

Dar iată că Moscalul se hotărî să treacă granița cu oastea sa și să-i ajute împăratului. Știrea despre asta venise încă prin Mai 1849, cind se porunci ca în toată țara să se stringă proviziuni de fin, ovăș, pine, și să se cumpere vite pentru înjunghiere. Mai ales s'au adunat cantități uriașe de rachiu; în Suceava erau vr'o 3,000 de vedre de rachiu pentru oștirea moscăcească, căci după cum se știe, cătanele sfintei Rusii sint bețivani de acei ce-și vînd și nevestele pentru rachiu.

În ajunul zilei cind aveau să sosească în Suceava Moscalii, umbla un pristav pe ulițe cu poruncă, de la comună, ca a doua zi să nu treacă trăsurile și oamenii pe calea ce ducea pe Tătăraș, să se stringă tărăbile de pe lângă drumuri, iar «plozii» să stea pe acasă, ca să nu cadă în picioarele cailor. Orașul era

*) Vorspannwagen=cara de transport.

bucșit de lume străină, căci a treia zi era iarmaroc și sărbătoare, anume Sf. Ioan cel nou de la Suceava, care-i patronul țării, și de aceea se adunase mulțime de peregrini din țări depărtate. Tocmai de la Zolkiew din Galiția veniseră pe jos și în trăsură Rusniaci, cu picioarele însingerate de cale; printr'aceștia se amestecau țărani din Maramureș cu sării mițoase. Huțani unsuroși, a căror cioareci păreau însingerați, Lipoveni voinici în ciudatul lor port, cu pălării înalte cit o cofă și curmate pe la mijloc. Jidovi șireți și iuți cum e prisnelul, care amăgeau lumea cu marfă proastă: felurite limbi loveau auzul și nenumărate feluri de porturi ciudate impestrițau ulițele vechiului craș. Prin spuza asta de oameni se furișau, tăcuți ca niște umbre, călugări în rasele lor cafenii, cu fețele smerite și uscate, veniți de pe la mănăstirile din țară și de la Sfintul Munte. Unii vindeau icoane ce 'nchipuiau muncile iadului sau județul din urmă, alții iară făceau negoț cu ierburi și „lacrimele” Maicii Domnului ce cresc pe sfintul mormint din Ierusalim. Oamenii făcuseră greaua și 'ndelungata cale ca să se vindece la moaștele Sfintului de boalele ce-i chinneau, să plătească slujbe pentru sănătatea lor și a neamurilor și să ducă cu dinșii cîteva crengi verzi, de tei sau de plop, cu care va fi împodobită racla mucenicului. Orașul vuia și se sbătea ca o mare înfuriată, a cărei ape amenința să iasă din matcă.

Dimineața de 13 Iunie a anului 1849 era frumoasă și senină. Orașenii și străinii se suiră pe ruinele cetății, ca să poată zări mai degrabă cele dintăi șiraguri de Moscali. Intr'adevăr, inzori de zi, se 'nălță departe pe drumul împărătesc ce vine prin Mileșăuți spre Suceava, un nou de colb. Lumea striga: Moscalii! Moscalii! Lîngă Ițcani se desluși șiragul nesfirșit de Cazaci și care de transport ce se apropiau încetul, dimpreună cu nenumărații peregrini din Galiția. La apropierea lor începură să tragă clopotele de la toate bisericile. În Suceava fereștile și porțile erau ticsite de oameni: unii se acățară pe case, prin copaci-chiar, ca să poată privi mai bine. Cazacii, cu chivere înalte, erau îmbrăcați în tunice albastre-întunecate și înarmați cu sulii lungi și carabine. Veneau cite opt în rînd, călări pe cai sirepi și frumoși cum numai stepele Donului și ale Volgii pot crește. Fiecare regiment avea cai numai de-o culoare: acuma se perindau unul cu cai negri ca noaptea, apoi altul cu roibi, al treilea avea cai albi ca neaua și așa mai departe. Moscalii erau oameni înalți și voinici, dar îi slujeau ochii lor mici și fețele pătrate, urite, care erau pline de colb.

Cum intrară în oraș, începură să cînte cîntece de război: fiecare companie avea corul său, iar cîntarea se răspîndea de la companie la companie, de la regiment la regiment, până spre capatul oștirii ce nu se zărea din cauza colbului. După amiazazi, pe la oșina cea mică, intrară cele din urmă rînduri de Moscali ce călăreau dinapoia carelor de transport. Pe Tătărăș au întins corturi lîngă corturi, de ajungea tabăra lor până în marginea satelor Ipotești și Lisaura. Indată se ridicară fumuri din tabără,

oameni mișunau incoace și'ncolo ducind cai la adăpat, de gîndea că vor soarbe toate pîrăele de pe lingă Suceava. Prima ispravă ce-au făcut-o, a fost cînd s'au slobozit vr'o cițiva Cazaci în lunca Sucevei, unde păștea o cireadă de vite frumoase, din care au furat vr'o zece: le minau călări la deal, fluturînd din săbii. Le-au jupit de piele și le-au scos măruntaele, apoi întregi le-au răsturnat în uriașele cazane ce clocoteau și ale căror gropi se mai zăresc și acuma pe Tătaraș. Înainte de masă au cinstit fiecare din ei citeva rachiuri din cele 3.000 de vedre ce se aflau în buți uriașe, așezate pe roți înalte. Precum se petreceau credincioșii în ograda mănăstirii pe sub racla Sfîntului, așa se petreceau Moscalii pe Tătaraș pe sub bațile cele mari, din care li se împărțea fiecăruia cite-o cinzeacă de rachiou de prune; apoi se duceau la covețile pline de carne și crupe. Spre sară, cînd la mănăstire toca de vecernie, căpătără o parte dintrînșii voe să meargă prin oraș ca să se închine la racla cu moaștele mucenicului. Unii se rugau, dar alții tînguiau prin oraș rachiou și untdelemn în ulcioare strîmte la girlici, dar largi la fund. În ulcior puneau un burete și astfel colindau de la tarabă la tarabă. Dădeau neguțitorului niște bancnote de schimbat, și dacă n'avea să schimbe, Moscalii turnau rachioul înapoi, mergeau în tabără să stoarcă buretele într'un pahar, apoi iar se sloboziau în oraș cu ulciorul. Multe hoții de ale Cazacilor povestesc și acuma bărîrîni; între altele era și furatul finului. Țăranii vedeau că se mișcă pe cîmp căpițele de fin, însă nu știau de ce. Pricina era următoarea: doi Cazaci se băgau sub căpița, ridicau prepeleacul cu fin în sus ca un cortel, iar finul atîrna în jos ca o rochie...

Pe la nouă ceasuri sara începură pe Tătaraș să trimbițe goar-nele stingerea, ca să se strîngă cătanele de prin crișme. Orașul vuia mai departe de tînguirile fluierelor și flașnetelor, de țipetele comediantilor și strigătele răgușite ale precupetilor. Pe părății mănăstirii erau lipite luminări aprinse; în ogradă și pe drumuri dormeau trîntiți în colb peregrini oboșiți de cale, avînd fiecare la cap luminări aprinse, a căror licăriri sînoase se amestecau cu flacăra felmarelor de la fărabi. Suceava părea scaldată într'o mare de lumină și fum. În jurul zidurilor mănăstirii privegheau cițiva păcătoși ce băteau mătane în colb; un grup de uniăți cînta în cor, iar milogii învirteau flașnetele...

A doua zi, după amiază, plecă oștirea moscăcească mai departe, ca să se'ntilnească la Humor cu cealaltă, care apucase pe calea peste Vicov. . . . .

Sînt abia șasezeci de ani de atuncea, dar numai puține s-au schimbat: ce-i drept, foamea și lăcustele nu mai pustiesc țara, dar totuși se luptă mulți cu foamea, iar în locul lăcustelor «a împlut omida cornii».

În urmă foc și pară, iar înainte întuneric.

N. Iorgovan.